

IVAN C.

Dolgo je že, kar se ukvarjam s peresom; marsikatero bridko očitano sem preslišal v teh težkih letih, marsikatero hudo grajo in pa tudi kar je bilo še posebno grenko, marsikatero neumno hvalo. Ampak v vsakem očitaniu, v vsaki graji in v vsaki hvali se je ponavljala pesem, ki sem se tako navadil nanjo, da mora biti zapisana na mojem grobu:

»To ni za ljudstvo!«

Za par ljudi pišeš, za par ljudi se mučiš, za par ljudi si stradal od začetka do konca; kajti ljudstvo te ne razume, ono je tuje tebi in tvojemu delu, ti si tuj njemu in njegovemu življenju!

Tako se je godilo meni, drugim pa se ne godi nič boljše.

Nekaj mladih ljudi, nekaj idealistov, je začutilo potrebo, da pripovedujejo ljudem ne samo o antikristu in o farju, temveč da mu pokažejo, slepcu doslej, pot do spoznanja in resnice. Ampak tudi njim je zabrnela v ušesih naša narodna himna:

»To ni za ljudstvo!«

Glej to prostrano, zakajeno, slabo razsvetljeno izbo! Glej te ljudi! Njih obrazi so grobi, v njih očeh je več skrbi in sovraštva, nego učenosti, njih roke so težke in okorne, njih obleka je zakrpana in posvalkana, iz ust pa jim žganje smrdi... Glej, to je ljudstvo!... Njih lica so groba, ker so ožgana od solnca, njih roke so težke in okorne, ker so trudne od dela, v njih očeh je skrb in sovraštvo, ker so ugledale krivico, iz ust jim smrdi žganje, ker je šam-

panjec drag... Glej, to je ljudstvo!... Stop! predenj in mu beri Maeterlincka in Wedekinda, pa ti bo odgovorilo: ne norčuj se kanalja, zakaj dolga so tvoja ušesa. In še boljše ti bo odgovorilo: Plačaj kultura, kar si dolžna mojemu delu, nato se mi pokloni, da se ti poklonim tudi jaz...

Tako prijatelj, sva videla ljudstvo, pogledava še narod.

Narod je sedel v salonu in je bil že nekoliko pijan. Izza je bila svetla in prijazna, mize so bile pogrnjene. In za mizami je sedel črno oblečeni, veseli glasbeni narod. Njegov obraz je bil rdeč in vroč; iz lic je puhtelo vino, v očeh je gorela prešernost življenja. Pa se je vzdignil izza mize lep in postaven gospod, potrkal je s prstanom ob kozarec in spregovoril:

Gospoda slavna! Ker smo tako lepo zbrani, je potreba, da pokažemo kletim sovragom, kdo da smo! Kaj je slovenski narod? Slovenski narod je teptan... Natakaj, zapri duri, da ne bo smrdelo sem tisto ljudstvo s svojim žganjem in tobakom. Teptan je, pravim! Ampak po krivici uživa naš narod to preziranje in zaničevanje: visoko se je vzdignila njegova kultura — tak zapri... ti proketo ljudstvo! — in naš mogočni narod je stopil v ravno vrsto z drugimi mogočnimi narodi! Zatorej zapojemo lahko s ponosom...

In po salonu je veličastno zaorila Himna: »Slovenec sem... Nato so hoteli zapeti še »Hej Slovani«, toda glave so klonile in glasovi so umirali... Ljudstvo se je razšlo že zgodaj, ker je bilo trudno, narod pa je ostal pod mizo in je smrdel...

Nobeno delo, ki ga je izvršil človek v prilog svobode, torej v prilog kulture, ne izgine za vekomaj, ne ogenj ga ne more za vekomaj pokončati ne meč! — S krvjo tistih naših delavcev prvorojencev je bila pognojena njiva vse naše poznejše kulture. In kadar bo žetev dozorela, kadar bodo kose pripravljene, se bomo spominjali mučnikov.

Lep je bil dan, še lepši je bil večer. Toliko cvička se še nikoli ni stočilo v Ljubljani, toliko slovenskih govorov se še nikoli ni govorilo, celi potoki najglasnejših fraz so curljali po ulicah in so se stekali v Ljubljano. Narod je bil navdušen in je na veličasten način dokazal svoje neomajno rodoljubje — in praznik je bil semenj motovillastega slavo kričanja in bobnastega vseslovanstva. Zakaj na semnju je bil Prešernov spomenik, Prešernovega duha ni bilo; na semnju je bil narod, ljudstva ni bilo! —

Popoldne šele je prišlo ljudstvo. In ljudstvo ni slavilo praznika, ljudstvo ni bilo navdušeno, ne za Prešernov spomenik, ne za vseslovanski boben, ne za fraz curljajoče potoke. Ljudstvo je prišlo pozdraviti tistega človeka, ki je pred petdesetimi leti v svojem obupu in svoji bridkosti slutil, kar vidi danes ljudstvo samo — svetel cilj na gori: »Največ sveta otrokom sliši Slave, tja bomo našli pot.«

Takrat se je jasno pokazala silna razdalja med ljudstvom in narodom. Morda sta čutila do silno razdaljo obadva, ljudstvo in narod — morda sta videla obadva tisti brezmejno široki, brezdanje globoki prepadi, ki ju loči od nekdanj in ki je do vrha napolnjen s smradljivo vodo smradljivih fraz...

Vsi tisti naši veliki in pravični pesniki, umetniki in znanstveniki, ki so s pošteno mislijo in močno voljo zidali dalje in višje na zgradbi naše kulture — vsi so plačali svoje početje s svojo srečo in s svojim življenjem. V narodu, ki so ga ljubili, so bili tujci, v najboljšem slučaju nepoznani, v navadnem slučaju zasmehovani in zaničevani. Ne z zlatimi, s krvavimi črkami je pisana knjiga slovenske kulture.

Poznam v Ljubljani gospoda, ki je aristokrat od nog do glave, velik narodnjak in navdušen za stotero narodnih svetinj, ali koliko jih je že. Voljen v različne potrebne in nepotrebne odbore, predseduje skoro vsak večer tej ali oni potrebni ali nepotrebni seji — skratka, steber slovenskega naroda, eden izmed najimenitnejših in najzaslužnejših stebrov... Pa ga vprašam: Ali ste brali to ali to? — Ne. Novejše slov. literature principijelno ne berem. — Ali ste bili v razstavi? — Ne, v razstavi principijelno ne hodim! — Ne, dram principijelno ne hodim poslušati! — Glejte, ta principijelni narodnjak je tipus teh slovenskih navdušenih narodnjakov. Na vseh koncih in krajih kriči o kulturi, razžaljen je, če odreka kdo slovenskemu narodu kulturo, sam pa ne gane zanjo niti mezinca, on je in hoče ostati principijelno zabit.

Že v drugi polovici teh žalostnih časov je živel in pisal največji slovenski pesnik, Prešeren. V kakšnih političnih in družabnih razmerah je živel, kako je živel, izginil in poginil on sam in njegov najožji krog, to je prvo in strašno znamenje nove dobe. Prešeren je živel kakor proletarec in se je hotel obesiti, predno ga je rešila smrt; Andrej Smolè, idealen človek, je živel viharo življenje in je klaverno umrl; Čop se je utopil.

Edina pot je boj ljudstva, brezobziren boj, dokler ne pade poslednja barikada, dokler ni dosežen poslednji cilj! Boj za popolno socialno in politično osvobodjenje — zakaj brez socialne in politične svobode je nemogoča kulturna svoboda. Dokler bo ljudstvo suženj družbe, suženj tega anonimnega naroda — dotlej bo tlačanila, dotlej bo brezpravna in ponižana tudi duševna kultura. Boj za osvobodjenje ljudstva je kulturni boj — in kdor ta boj obrekuje, kdor mu postavlja nečiste cilje, je sovražnik ljudstva in sovražnik kulture.

